

Використані джерела:

1. Вітенко О. А. Громадянське суспільство як основа демократичної держави // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/..VITENKO.htm
2. Jegers M. Micro Economics of the Profit and Nonprofit Sectors / M. Jegers // The International Journal of Not-for-Profit Law. – 2002. – Vol. 5. – Issue 1. – P. 24–38.
3. Льїна М. В. Соціально-економічна роль некомерційних організацій у забезпеченні сталого розвитку суспільства // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 3 – С. 27-36.
4. Токвиль Алексис де Демократия в Америке : пер. с франц. / предисл. Гарольда Дж. Ласки. – М. : Издательство “Весь Мир”, 2000. – 560 с. – С. 187-190.
5. Громадські об'єднання по сферах комерційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.b2btoday.com.ua/activity/500>
6. Пожидаєв Є. О. Громадські організації України, Росії та Білорусі в умовах системної політичної трансформації пострадянських суспільств : автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 [Електронний ресурс] / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2009. – 19 с.
7. Усаченко Л. М. Форми та методи управління – важлива складова розвитку взаємовідносин органів державної влади України з неурядовими організаціями : монографія. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2007. – 176 с.
8. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій в Європі № CM/Rec(2007)14. – [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=6032308>

Бшарат Муаз, Івченко А. В. Понятие общественной организации.

Предложено унифицировать законодательство об общественных организациях и обоснована целесообразность и возможность распространения на них законодательства о некоммерческой хозяйственной деятельности. Сформулировано понятие общественных организаций, предложено принять Закон о ОО с определенной структурой приложений.

Ключевые слова: *неполитическая некоммерческая общественная организация, гражданское общество, понятие общественности, Закон о государстве.*

Bsharat M., Ivchenko A. Bsharat Moisi concept of civic organizations.

A unified legislation on public and the expediency and extending to them the economic law of non-profit activity. The concept of civic society organizations is proposed to adopt the Law on s with a certain structure applications.

Keywords: *non-political non-profit civic organization, civil society, the concept of of civic society organizations, law on public.*

УДК 342.4:174(477)

Пархоменко Н. М.
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ ТА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ПЕРЕД ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

У статті визначено основні засади юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством у галузі прав і свобод громадян, змістом якої є: законодавче обмеження своїх прав; визначення гарантій забезпечення прав громадян та механізму їх реалізації; законодавче закріплення відповідальності органів влади та посадових осіб за невиконання або неналежне виконання своїх зобов'язань перед громадянами. Окреслено основні

проблеми, що зумовлюють неефективність нормативно-визначеного механізму такої відповідальності, закріпленого в чинній Конституції та законодавстві України та запропоновані можливі шляхи розв'язання цієї проблеми.

Ключові слова: конституційно-правова відповідальність, Конституція України, органи державної влади, громадянське суспільство, гарантії прав і свобод громадян.

Конституція як закон, що має найвищу юридичну силу, має засадничий і програмний характер для розвитку всієї системи законодавства та суспільних відносин в будь-якій демократичній державі, у своєму змісті має передбачити механізми взаємодії та взаємної відповідальності держави та інститутів громадянського суспільства. При цьому державні інститути мають забезпечувати рівні для всіх людей умови і можливості, з одного боку, і нормальне функціонування громадянського суспільства – з іншого. Отже, на конституційному рівні має бути закладена модель правової організації життя людини і суспільства, відповідно до якої весь державний і суспільний механізм спрямовується на здійснення і захист прав і свобод людини.

Сучасний стан правопорядку, режиму законності, правової культури та правової свідомості в українському суспільстві потребує удосконалення існуючих теоретико-методологічних засад юридичної відповідальності загалом та відповідальності держави в особі її органів і посадових осіб перед громадянським суспільством, зокрема. Відповідно, основним призначенням інституту юридичної відповідальності держави перед особою є: *забезпечення прав та свобод суб'єктів шляхом їх гарантування, охорони та відновлення; охорона та захист суспільного порядку шляхом запобігання правопорушенням та перевиховання правопорушників; захист правопорядку та виховання громадян шляхом створення умов для покарання винних осіб та їх перевиховання; здійснення правової пропаганди та визначення переваг правомірної поведінки; компенсація спричиненої порушенням шкоди та відновлення порушених суб'єктивних прав; запобігання скоєнню правопорушень у майбутньому* [1].

Змістом відповідальності держави перед своїми громадянами є: законодавче обмеження своїх прав; визначення гарантій забезпечення прав громадян та механізму їх реалізації; законодавче закріплення відповідальності органів влади та посадових осіб за невиконання або неналежне виконання своїх зобов'язань перед громадянами. З огляду на це, проблема підвищення ефективності інституту відповідальності держави перед особою та інститутами громадянського суспільства має декілька складових:

– нормативно-правове (насамперед конституційне) визначення переліку та змісту основних прав і свобод громадян відповідно до об'єктивного розвитку суспільних відносин та міжнародно-правових зобов'язань України;

– приведення у відповідність положень чинного законодавства, насамперед Конституції України, щодо непорушності, неподільності, невідчужуваності основоположних прав і свобод людини;

– закріплення у Конституції виключного переліку підстав обмеження реалізації прав, свобод та законних інтересів людини, з огляду на міжнародні стандарти у цій галузі, що унеможливить уникнення посадових осіб чи органів влади відповідальності за їх незаконне обмеження;

– визначення і закріплення механізмів, в тому числі і гарантій, реалізації прав і свобод, їх захисту та відповідальності держави за це.

Насамперед йдеться про Конституцію та законодавство України в яких мають

бути закріплені відповідні гарантії, а саме: 1) взаємний контроль між всіма гілками влади; 2) дисциплінарна, цивільно-правова і кримінальна відповідальність посадових осіб за порушення прав і свобод громадян; 3) процедура імпічменту, тобто залучення до відповідальності і судового розгляду справ вищих посадових осіб держави.

Згідно Конституції України органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України, що сприяє стримуванню державної влади, перешкоджає її абсолютизації і зловживанню. Таким чином неправомірні дії посадових осіб, перевищення влади, зловживання службовим становищем та ін. тягне за собою застосування юридичної відповідальності. У 3, 16, 22 статтях Конституції України визначається сутність і зміст відповідальності держави перед особою. Тут необхідно наголосити, що така відповідальність може бути політичною, моральною і, власне юридичною. Якщо перші дві форми відповідальності фактично не передбачають застосування до суб'єктів державної влади заходів примусу, то юридична відповідальність їх передбачає.

Порушення норм Конституції України та конституційного законодавства тягне за собою конституційно-правову відповідальність органів публічної влади та їх посадових осіб перед народом за неналежну реалізацію владних повноважень [2]. В даному аспекті конституційна відповідальність полягає у застосуванні до державних органів за порушення норм Конституції наступних санкцій: відсторонення від посади вищих посадових осіб держави; усунення Президента України з поста у порядку імпічменту; відставка посадових осіб чи всього органу; дострокове припинення повноважень державних органів чи посадових осіб; визнання неконституційними нормативно-правових актів чи окремих їх частин; призупинення дії актів виконавчих органів влади та ін.

Конституційні правопорушення посягають на порядок організації і функціонування публічної влади, права і свободи людини і громадянина, тому за наявності певних обставин можуть кваліфікуватися як злочин. Особливістю конституційної відповідальності є те, що вона має політичний та юридичний зміст і може застосовуватися за умов, коли норми права взагалі не порушуються. У цих випадках відповідальність пов'язується з діями політичного характеру.

На жаль, конституційно-правова відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності не визнана на законодавчому рівні, що негативно впливає на її реалізацію на практиці. Через відсутність достатньої нормативно-правової основи та дієвого механізму реалізації конституційно-правової відповідальності велика кількість порушень Конституції та законів України органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами залишається без відповідного реагування [3].

Досвід років незалежності України свідчить про перманентне звернення різних політичних сил до тексту Конституції України з метою його поліпшення. Йдеться про удосконалення форми державного правління, перерозподіл повноважень між різними органами державної влади, про створення дієвої моделі конституційної юстиції та місцевого самоврядування та ін. Все це безпосередньо торкається проблеми удосконалення конституційних гарантій відповідальності держави перед особою та громадянським суспільством.

Особливістю конституційних правопорушень є те, що в законодавстві відсутній чітко сформульований склад багатьох з них. Відсутність чітких підстав і порядку притягнення до конституційно-правової відповідальності залишають надто велике поле для власного розсуду суб'єкта, який застосовує міри відповідальності, створює ґрунт для зловживань, нівелює найважливіший принцип невідворотності настання юридичної відповідальності. Процесуальний порядок притягнення до конституційно-правової відповідальності теж відрізняється фрагментарністю та розрізненістю нормативного оформлення, великою кількістю прогалин. Так, наприклад, відсутній строк давності притягнення до конституційно-правової відповідальності, відсутня процедура оскарження застосування мір конституційно-правової відповідальності та відміни неправомірних рішень [4]. Відповідно потребує удосконалення регламентація юридичних складів конституційних правопорушень, конституційно-правових санкцій, механізму реалізації конституційно-правової відповідальності.

Одним із шляхів розв'язання цього питання може бути: 1) легалізація конституційно-правової відповідальності на конституційному рівні шляхом внесення доповнень до Конституції України. У зв'язку з цим пропонується викласти п. 22 частини першої ст. 92 Конституції України у такій редакції: “Виключно законами України визначаються: ... засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, конституційними деліктами та відповідальність за них”; 2) прийняття закону про конституційно-правову відповідальність, в якому будуть закріплені поняття, ознаки того чи іншого конституційного правопорушення, передбачені конкретні конституційно-правові санкції за їх вчинення, механізм реалізації конституційно-правової відповідальності тощо [5].

Важливим в даному контексті є законодавче закріплення за суб'єктами громадянського суспільства можливості здійснення контролю за діяльністю органів державної влади, підприємств і установ. Це свідчитиме про посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні прав і свобод людини. Складовою цього процесу є забезпечення права народу на належне урядування. Урядуванням називають процес прийняття рішень та процес яким це рішення впроваджується (імплементується) або не впроваджується (не імплементується). Належне урядування має вісім основних характеристик: участь, орієнтація на консенсус, відповідальність (підзвітність), прозорість, належне реагування, ефективність та результативність, рівність та врахування інтересів і відповідність принципу верховенства права. Воно засвідчує, що корупція є мінімізованою, погляди меншості враховано та голоси найбільш незахищених верств суспільства почуто при прийнятті рішень. Воно також є відповідним до існуючих та майбутніх потреб суспільства [6].

Таким чином відповідальність – одна із невід'ємних складових урядування і передбачає підзвітність державновладних суб'єктів інститутам громадянського суспільства і навпаки. Метою цього процесу є недопущення узурпації державної влади і порушення прав громадян. Важливим зрушенням в даному напрямку може бути наділення Українського народу контролюючою функцією щодо органів виконавчої влади, запровадивши їх періодичну звітність та механізм реагування з боку народу на ефективність урядової діяльності (можливість ініціювання звільнення з посад, матеріальної та інших видів юридичної відповідальності та ін.). Кабінет Міністрів

України – колегіальний орган влади, який згідно 116 статті Конституції України забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина. Відповідно не виконання цього повноваження може тягнути за собою відставку Прем'єр-міністра та членів Уряду України; Верховна Рада України може прийняти резолюцію недовіри, що також тягне за собою відставку уряду. Це різновид політичної відповідальності вищого органу виконавчої влади в державі. Поряд з цим 23-х річна практика державотворення свідчить про неефективність її застосування. Найдієвішим заходом поліпшення такої ситуації може бути запровадження персональної відповідальності членів уряду за прийняті рішення, які спричинили шкоду і державі, і окремим громадянам. На думку Н. М. Батанової, необхідно передбачити в Конституції України та в Законі України “Про Кабінет Міністрів України” конституційно-правову відповідальність Прем'єр-міністра України та членів Кабінету Міністрів України перед Верховною Радою України у формі відставки у разі невиконання або неналежного виконання ними своїх повноважень, а також порушення під час їх здійснення Конституції та законів України [7].

Поряд з цим існує також проблема обмеження недоторканості народних депутатів України, з огляду на необхідність удосконалення інституту їх особистої відповідальності за свою діяльність.

Події кінця 2013 року виявили недосконалість положень Основного Закону щодо усунення з посади (або припинення повноважень) та притягнення до відповідальності глави держави – гаранта додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. З одного боку, це вимагає внесення суттєвих змін до Конституції України, а з іншого – розробки і прийняття Закону України “Про імпічмент Президента України”, де передбачити реальні механізми запобігання протиправній поведінці глави держави і можливості застосування заходів відповідальності, в тому числі і юридичної, за порушення присяги.

Удосконалення потребує і судова система з огляду реалізації права пересічних громадян на справедливий суд, здійснення правосуддя у розумні строки та виконання судових рішень. Це ключові проблеми у сфері відповідальності держави перед своїми громадянами та забезпечення прав і свобод громадян, адже без судового захисту будь-яке право приречене бути декларацією. Сьогодні суди перевантажені, розгляд справ триває понад розумні строки, судді часто є залежними від суб'єктів влади, приблизно 2/3 судових рішень не виконуються.

Згідно Закону України “Про гарантії держави щодо виконання судових рішень” держава гарантує виконання рішення суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є: державний орган; державне підприємство, установа, організація. Посадова, службова особа державного органу, державного підприємства або юридичної особи, дії якої призвели до збитків державного бюджету, несе юридичну відповідальність [8].

Згідно звіту до Державної виконавчої служби за 2013 рік надійшло 5 311 607 виконавчих документів, з яких 2 973 268 залишились не виконані. З одного боку, ця інформація свідчить про те, що більше ніж п'ять мільйонів розглянутих судами справ пов'язані із порушенням прав громадян, що передбачає своєчасне, повне і неупереджене примусове виконання рішень, передбачених законом. З іншого боку, більше половини з них залишились без виконання, відповідно права громадян не були

відновлені. Це стосується, насамперед, заборгованості за рішеннями суду щодо пенсійних та соціальних виплат, стягнення аліментів, відшкодування збитків та шкоди, завданих внаслідок злочину або адміністративного правопорушення, каліцтва або іншого ушкодження здоров'я, а також у зв'язку з втратою годувальника; пов'язаними з трудовими правовідносинами та ін.

Об'єктивно ситуація з відновленням порушених державою прав, свобод і законних інтересів громадян виглядає таким чином: у випадку спору між громадянином та державою і вирішення справи на користь громадянина, відшкодування має здійснюватись за рахунок держави. Цю статтю видатків Уряд України має закладати в бюджет країни. На практиці, як правило, ця стаття видатків державою не фінансується, або фінансується несвоєчасно та не в повній мірі. Тому юридично вигравши справу в суді, громадянин фактично не може отримати відшкодування збитків. Відповідно, поряд із нормативно-правовим, важливе значення має фінансове забезпечення у механізмі захисту прав і свобод громадян.

Згідно Конституції та законодавства України, громадяни України мають право захищати свої права і у міжнародних організаціях, у тому числі і судових інстанціях, членом або учасником яких є Україна з відшкодуванням за свій рахунок завданих державою шкоди або збитків. Це право, закріплене у 55, 62 та 152 статтях Конституції України, надає кожному можливість після використання всіх національних засобів правового захисту звертатись за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи відповідних органів міжнародних організацій. Віддзеркаленням стану судового захисту прав людини в Україні є стрімке зростання звернень українців до Європейського суду з прав людини та прийнятих ним рішень щодо України, в яких констатується системне порушення права на справедливий суд. Стаття 126 Конституції України передбачає відповідальність судей у вигляді звільнення з посади, згідно переліку підстав. Існуюча ж практика притягнення до такої відповідальності свідчить про необхідність її вдосконалення у напрямку розрізнення підстав звільнення і припинення повноважень, надання можливості застосування дисциплінарної відповідальності до суддів Вищою радою юстиції, в тому числі і щодо зняття з них недоторканості.

Крім того, відповідно до Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1787 (2011) від 26 січня 2011 року "Виконання рішень Європейського суду з прав людини" існування основних системних недоліків, які викликають велику кількість повторюваних висновків щодо порушення Конвенції, пов'язані, зокрема, із хронічним невиконанням рішень національних судів. У Резолюції підкреслюється, що Україна повинна терміново розробити та прийняти комплексну стратегію щодо вирішення ситуації, за якої значна кількість остаточних судових рішень залишається невиконаною, а також запровадити ефективні внутрішні засоби правового захисту.

У свою чергу, державою вже здійснено певні кроки до вирішення цієї проблеми. В тому числі, відповідно до судової реформи 2010 року, відповідними змінами до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" від 7 липня 2010 року було вирішено проблему затягування строків розгляду справ шляхом закріплення положення про те, що невиконання судових рішень, а також невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом тягне за собою відповідальність, установлену законом [9]. Хоча і раніше відповідно до ч. 2 ст. 88 Закону України "Про виконавче провадження" у разі наявності ознак злочину у діях

особи, яка умисно перешкоджає виконанню рішення чи іншим чином порушує вимоги законодавства про виконавче провадження, державний виконавець складає акт про порушення і надсилає до відповідних правоохоронних органів подання про притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Невиконання може виражатися у прямій відмові виконати судові рішення або в ухиленні від його виконання. Відмова означає явне, відкрите, висловлене усно або письмово небажання особи виконати судові рішення. Ухилення – та сама відмова, яка має завуальований характер: особа відкрито не заявляє про відмову виконати судові рішення, але діє таким чином, що фактично унеможлиблює його виконання. Таким чином, законом поширено коло осіб, що можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності за умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили [10].

Крім того, згідно Статті 382 Кримінального кодексу України за невиконання судового рішення службовою особою (вироку, рішення, ухвали, постанови), що набрало законної сили, або перешкоджання його виконанню настає юридична відповідальність у вигляді штрафу, позбавлення волі з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на певний строк. Динаміка кількості засуджених осіб за статтею 382 Кримінального кодексу України в Україні свідчить про відсутність дієвих механізмів з боку держави, які б забезпечили добровільне виконання рішень суду. Так, у 2010 році за цей злочин було засуджено 78 осіб, в 2011 році – 133 особи, а вже у 2012 році – 143 особи, що майже в 2 рази більше, ніж у 2010 році [11].

Отже проблема відповідальності держави перед особою має теоретичний і прикладний аспекти. З одного боку, законодавчо створений механізм такої відповідальності, а з іншого – він залишається недієвим.

В умовах глибокої суспільно-політичної та економічної кризи, військового актуальність посилення відповідальності держави перед громадянським суспільством постійно зростає. Проблема є комплексною і зумовлена недосконалістю чинного законодавства, в тому числі і відповідних конституційних положень, неодноманітною судовою практикою, відсутністю фінансового забезпечення виконання судових рішень, високим ступенем корумпованості та ін. Тому її вирішення потребує комплексних заходів щодо забезпечення реальних механізмів захисту прав людини і громадянина, в тому числі щодо посилення відповідальності держави.

Використані джерела:

1. Пархоменко Н. М. Роль громадянського суспільства у захисті прав і свобод людини і громадянина // Право України. – № 4. – 2014. – С. 116-125.
2. Батанова Н. М. Конституційні делікти в Україні: проблеми теорії та практики : автореферат дисертації ... кандидата юридичних наук: спеціальність 12.00.02 – конституційне право. – К., 2007. – С. 1.
3. Батанова Н. М. Конституційні делікти в Україні: проблеми теорії та практики : автореферат дисертації ... кандидата юридичних наук : спеціальність 12.00.02 – конституційне право. – К., 2007. – С. 1.
4. Батанова Н. М. Конституційні делікти в Україні: проблеми теорії та практики : автореферат дисертації ... кандидата юридичних наук : спеціальність 12.00.02 – конституційне право. – К., 2007. – С. 7.
5. Батанова Н. М. Конституційні делікти в Україні: проблеми теорії та практики : автореферат дисертації ... кандидата юридичних наук : спеціальність 12.00.02 – конституційне право. – К., 2007. – С. 8.

6. www.pravo.org.ua
7. Батанова Н. М. Конституційні делікти в Україні: проблеми теорії та практики : автореферат дисертації ... кандидата юридичних наук : спеціальність 12.00.02 – конституційне право. – К., 2007. – С. 12.
8. Закон України Про гарантії держави щодо виконання судових рішень від 05.06.2012 № 4901-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013. – № 17. – Ст. 158.
9. <http://zib.com.ua>
10. kahovka.just.ks.ua/.../krum.vidpovidalnist.%20..
11. <http://zib.com.ua>

Пархоменко Н. Н. Усовершенствование Конституции и законодательства Украины как средство усиления ответственности государства перед гражданским обществом.

В статье определены основы юридической ответственности государства перед гражданским обществом в сфере прав и свобод граждан, содержанием которой является: законодательное ограничение своих прав; определение гарантий обеспечения прав граждан и механизма их реализации; законодательное закрепление ответственности органов власти и должностных лиц за неисполнение или ненадлежащее исполнение своих обязательств перед гражданами. Очерчены основные проблемы, обуславливающие неэффективность нормативно-определенного механизма такой ответственности, закрепленного в действующей Конституции и законодательстве Украины и предложены возможные пути решения этой проблемы.

Ключевые слова: конституционно-правовая ответственность, Конституция Украины, органы государственной власти, гражданское общество, гарантии прав и свобод граждан.

Natalia Parkhomenko. Improvement of Ukraine's Constitution and legislation as a means of strengthening the responsibility of the State towards civil society.

The article determines the basis of the legal responsibility of the State towards civil society in the field of citizens' rights and freedoms, which is: the legislative restriction of their rights; definition of guarantees of citizens' rights and the mechanism for their implementation; codification of the responsibility of the authorities and officials for non-fulfilment or improper fulfilment of their obligations to the citizens. Outline the main problems behind ineffective regulatory framework a mechanism of such responsibility, enshrined in the Constitution and legislation of Ukraine and suggested possible ways to address this issue.

Keywords: constitutional and legal responsibilities, the Constitution, the public authorities, civil society, guarantee the rights and freedoms of citizens.

УДК 347.962.2 (477)

**Пивовар І. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

СЛУЖБОВІ ПРАВА СУДДІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Стаття присвячена нормативному закріпленню службових прав судді в Україні. Наводиться перелік службових прав судді. Висвітлена авторська позиція щодо вдосконалення правового регулювання кар'єрного зростання суддів. Робиться висновок, що таке вдосконалення сприятиме досягненню професійних звершень суддівським корпусом України.

Ключові слова: Верховна Рада України, Конституція України, Конституційний Суд України, суддя, службові права.